

WPROWADZENIE

Procesy rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturowego zmierzają do kształtowania się bardziej konkurencyjnej i dynamicznie rozwijającej się gospodarki nowego typu, opartej na intelekcie i wiedzy. Poznanie i zrozumienie tego procesu jest niezbędne dla określenia jego przebiegu w przeszłości, współcześnie, ale także, aby wyznaczać jego dalsze kierunki przemian. Umożliwiają to ciągłe poszukiwania, zmierzające do coraz bardziej precyzyjnego poznawania mechanizmów zmieniających się procesów, by w sterowaniu nimi dążyć do systematycznego wyrównywania istniejących dysproporcji rozwojowych i zmierzać do podnoszenia poziomu i jakości życia. Zakładamy, że procesy rozwojowe należy aktywnie kształtować w zmieniających się uwarunkowaniach i okolicznościach determinujących przemiany społeczne, ekonomiczne, kulturowe i polityczne. Do tego nurtu nawiązują prezentowane prace, w których poszczególni autorzy analizowali uwarunkowania i czynniki przemian struktur społeczno-gospodarczych w różnej skali układów przestrzennych. Wskazują one, że współczesne struktury układów przestrzennych znajdują się na różnym poziomie rozwoju oraz kształtowały się niekiedy w zgoła odmiennych uwarunkowaniach politycznych.

W nowoczesnej gospodarce kapitał ludzki to najczęściej wymieniany czynnik, który obok wiedzy i innowacji, pozwala na osiągnięcie przewagi konkurencyjnej na rynku. Określany jest jako pochodna wykształcenia, zdobytych kwalifikacji oraz praktycznych umiejętności. Obserwowany obecnie dynamiczny rozwój zaawansowanych technologii wymaga włączenia w ten proces wysokiej jakości kapitału ludzkiego. Na tym tle podjęta została ocena potencjału kapitału ludzkiego jako podstawowego uwarunkowania rozwoju Przemysłu 4.0. W badaniach uwzględniono wskaźniki dotyczące udziału zatrudnienia w przemyśle wysokich technologii i usług opartych na wiedzy, udziału zatrudnienia w przemyśle wysokich i średniowysokich technologii, udziału osób z wyższym wykształceniem w różnych rodzajach przemysłu oraz zróżnicowania w tym zakresie w poszczególnych krajach członkowskich Unii Europejskiej w latach 2013 i 2018 (P. Pilichowska).

Jak wspomniano, innowacje są niezwykle istotnym czynnikiem w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy. Są wprowadzane we wszystkich sektorach gospodarki. Jednak ich specyfika w sektorze usług jest zupełnie inna niż w przemyśle wytwórczym, co zaprezentowano na przykładzie Polski (J. Dominiak).

Szczególnie w procesie zmian systemu gospodarowania ważnym problemem staje się rozwijanie zasobów intelektualnych i budowanie kapitału ludzkiego, ludzi zdolnych do wdrażania nowych zasad rozwoju ekonomicznego i przemian społecznych. Problematyka ta została zilustrowana na przykładzie wdrażania reguł gospodarki rynkowej w Republice Kazachstanu. Podkreślono, że w przechodzeniu do gospodarki innowacyjnej, szczególnie ważne pozostają zagadnienia tworzenia i rozwoju nowych kadr zarządzających, a także rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Stanowią one podstawowy warunek pozwalający na zwiększanie wydajności pracy oraz

wytwarzanie produktów high-tech. W warunkach nierównomiernego przestrzennie rozmieszczenia zasobów ludzkich i poziomu ich kwalifikacji, konieczne są działania mające na celu zwiększenie koordynacji w celu podnoszenia jakości i poziomu kapitału ludzkiego (G. Nyussupova i in.).

We współczesnej gospodarce pojawiają się pewne niekorzystne dla rozwoju sytuacje. Przykładem tego jest branża motoryzacyjna, która stanowi jedną z głównych gałęzi polskiej gospodarki, mająca duży udział w wytwarzaniu wartości dodanej brutto i utrzymywaniu miejsc pracy. Korzystna tendencja rozwojowa została zachwiana przez pandemię COVID-19. Na tym tle przeprowadzono analizę zmian w rozmiarach produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep oraz motocykli, określono wstępne straty przemysłu motoryzacyjnego oraz zmianę struktury wynagrodzenia pracowników w latach 2018–2019 (K. Stojczew).

Procesy integracji gospodarczej wywierają znaczny wpływ na przemiany społeczno-ekonomiczne, zwłaszcza obszarów przygranicznych. Przykładem tego jest planowanie korytarza mającego na celu rozwój i integrację gospodarczą obszarów przygranicznych Chin, Mongolii i Rosji. Inicjatorem budowy korytarza są Chiny, realizujące założenia swojej polityki zagranicznej. Stwierdzono, że głównym zainteresowaniem chińskiego kapitału jest dążenie do przejęcia i wykorzystywanie zasobów naturalnych, w tym surowców mineralnych i leśnych. Słabiej natomiast rozwijają się małe przedsiębiorstwa, które są własnością mniejszego kapitału zagranicznego, a nie dużych korporacji (N. Sysoeva, V. Rudneva).

Prezentując dążenia do poprawy współpracy międzyregionalnej regionów syberyjskich, zwrócono uwagę na pojawiające się ograniczenie tej współpracy, co negatywnie wpływa na rozwój regionalny i jest przyczyną pogłębiania się ich dysproporcji przestrzennych. W pracy zwrócono szczególną uwagę na brak właściwej koordynacji i porozumienia między szczeblami władzy federalnej a szczeblami władzy regionalnej, a także brak współpracy między władzami poszczególnych regionów. Stwierdzono, że jednym z kluczowych problemów jest usuwanie barier w zakresie współpracy międzyregionalnej oraz stopniowe ograniczanie wzrostu centralizacji władzy (S. Violin).

W układach regionalnych ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest rozwój innowacyjności w działalności przemysłowej. Do tej zasady nawiązuje analiza kierunków przemian struktury przemysłowej województwa dolnośląskiego i największych ośrodków miejskich. Jako podstawę identyfikacji tych procesów wykorzystano ocenę poziomu koncentracji działalności przemysłowej podmiotów grupy produkcja. Wyniki badań wskazują na znaczące zmiany w innowacyjności w dużych miastach i strukturze przestrzennej województwa (P. Brezdeń, D. Sikorski).

Intensyfikację aktywizacji gospodarczej i rozwoju ludności wiejskiej umożliwił Program Rozwoju Obszarów Wiejskich przyjęty na lata 2014–2020. Na tym tle przeprowadzono analizę rozwijania działalności gospodarczej przez LGD „Beskid Gorlicki” w ramach tego Programu. Stwierdzono, że najwięcej środków finansowych otrzymały podmioty zaliczane do sekcji budownictwa (19,4% całej wydatkowanej kwoty), a następnie przetwórstwo przemysłowe (17,7%), natomiast na działalność naukową i techniczną oraz pozostałą działalność usługową przekazano po 14,5% (M. Ćwikła).

Szczególne znaczenie w omawianym procesie zajmują także podmioty ekonomii społecznej, gdyż stają się trwałym i znaczącym elementem krajobrazu gospodarczego. Niektóre z nich tworzą stałe i silne związki ze społecznościami lokalnymi, co jest przejawem ich funkcji społecznej (A. Majzel i in.).

Prezentowane prace przedstawiają bardzo zróżnicowane uwarunkowania procesów innowacyjnych, identyfikują wiele barier rozwojowych oraz wskazują na ważną rolę kapitału ludzkiego, w tym decydentów, w kształtowaniu racjonalnych procesów przebudowy struktur sektorowo-przestrzennych.

Zachęcamy Państwa do dyskusji i rozwijania zarysowanej problematyki badawczej oraz dzielenia się swoimi wynikami na łamach naszego czasopisma.

Zbigniew Ziolo, Wioletta Kilar